

fol. 17/1-65

No. 33

SODANKYLÄ Sompion luonnonpuisto AKMEELINKUMMUT 1 ja 2

Kaivauskertomukset v:lta 1965

Ari Siiriäinen

AKMEELINKUMMUT 1 ja 2

Kunta: Sodankylä

Alue: Sompion luonnonpuisto

Omist.: Valtio

Kertomuksen liitteet:

karttaliitteet 1 - 5	(kumpu 1)
1 - 3	(kumpu 2)
valokuvat ff. 30967 - 71	(kumpu 1)
30972 - 74	(kumpu 2)
löydökset KM 16861:1 - 30	(kumpu 1)
KM 16862:1 - 49	(kumpu 2)

Fil.lis. Christian Carpelan suoritti Muinaistieteellisen toimikunnan kansatieteellisen osaston toimeksiantosta v. 1964 lappalaisperäisten muinaisjäännösten inventoinnin Sompion Lapissa (tutk. kert. kansat. os:n arkistossa). Sompiojärven pohjoisrannasta n. 450 m:n päässä kapean, mutkaisen, Hietaojan tuntumassa kulkeva kolmeen pätkään katkennut WNW-ESE -suuntainen harju kiinnosti Carpelania lähinnä siihen liittyvien paikallisten perimätietojen sekä harjun laelle kaivettujen (?) kuoppien, peuranpyyntihautojen ("viepperhautojen") takia. Hän nimesi harjun pätkät tällaisen perimätiedon mukaan Akmeelinkummuiksi ja numeroi ne itäisimmästä alkaen 1 - 3. Tutkimuskertomuksessa on harjun sijainti, tarkempi topografia ja kasvillisuus sekä maaperän laatu selvitetty tarkemmin (Carpelan 1965 s. 30 ja seur. ja karttaliite 1).

Kartoittaessaan kumpuja ja niiden pyyntikuoppia teki Carpelan sekä mainittuihin kuoppiin että niiden ulkopuolelle pieniä koekuoppia maaperän määrittämisen ja mahdollisten asuin- tai leiripaikkaindikaattoreiden vuoksi. Kuopat olivat tuloksellisia myös viimeksimainitussa suhteessa sekä Akmeelinkummulla 1 että 2. Koska löydöt osoittivat, että kummuilla olisi mielenkiintoa Sompion laajojen suoalueiden esihistorian selvityksen kannalta ja koska

kummut tulevan Lokan tekojärven (rakentajana Kemijoki Oy) vuoksi tulevat jäämään eristettyyn asemaan - joskaan niiden laet eivät jääkään vedenpinnan alle (padotuskorkeus 245 m ymp.) - ja tutkimuksen kannalta käytännöllisesti katsoen ulottumattomiin, suoritti allekirjoittanut yhdessä Carpelanin - joka oli seudulla kansat. os:n toimeksiannosta - kanssa tutkimukset Akmeelinkummuilla 1 ja 2. Työ suoritettiin Kemijoki Oy:n rahoituksen turvin 9.-12.7. 1965 sateisen ja koleaan sään vallitessa.

Helsingissä marraskuun 11. pnä 1965

Ari Siiriäinen

Ari Siiriäinen, hum. kand.

AKMEELINKUMMUT 1

Kummun Hietaojan puoleiseen päähän (WNW-päähän) kaivettiin 18 m²:n laajuinen alue harjun laelle, mistä etelärinne laskee jyrkästi heti alueelta lähtien ja pohjoisrinne jo ruuturiviltä G lähtien (vrt. liitteen 2 tässä kohdassa jyrkästi suurenevat vaakitusluvut ja leikkausprofiili, liite 4). Tältä kohdalta oli Carpelan edellisenä kesänä tekemästään kolmesta koekuopasta löytänyt kvartsiesineitä ja -iskoksia, hiekkakivisen hioimen sekä hiiltynyttä puuta (kansat. os. 5603:1-7).

Maaperä kaivausalueella oli kivetöntä hienoa hiekkaa, jonka päällä oli vaihtelevanpaksuinen humuskerros (kangasmaahumus); vrt. leikkausprofiilit, liitteet 3-4. Hiekan yläosa oli huuhtoutunut.

Kulttuurikerrosta oli hiekkakerroksen yläosa. Ruudussa E - F: 4 - 5 oli hiekka turpeen alta n 20 cm:n syvyydelle helakanpunaista (ei ruosteen väristä), mutta löytöjä tuli vähän (r:sta E:4 1, E:5 2 ja F:5 3 kvartsia).

Kaivausalueen kaakkoissivuun leikkautui kolme liendensijaa, jotka näkyvät leikkausprofiilissa C-D (liite 4): ruuduissa E:8 (kivetty; kivet jäävät profiilin ulkopuolelle, ks. liite 5), G:8 (kiveämätön; hiiltä, palomaata) ja H:8 (kuten edellinen, pieni; saattaa kuulua edelliseen). Ruudun E:8 tulisijan tulen rapauttamat kivet olivat hajallaan ja harvassa n. 0,5 m:n säteellä, samoin hiililaikut. N. 0,5 m liedestä länteen erottui kaivaustasossa selvästi ympäristöään vaaleampi n. 10 cm:n levyinen ympyrän kaaren osa (ks. liite 5). Hiekan fraktiokoko oli tässä jyrkkärajaisessa juomussa pienempi kuin ympäristössä. Juomun poikkileikkaus oli kolmiomainen:

Ruuduissa G:5 ja G:6 näkyi n. 20 cm syvällä tasossa neljä mahdollista paalunjälkeä; ne erottuivat maaperän hiekkaa tummempina n. 5 - 7 cm:n läpimittaisina pyöreinä läiskinä, joiden profiili leikkauksessa oli terävä:

Irtaimet löydökset käsittivät kvartsiesineitä (9 kpl) ja iskoksia (98 kpl), kvartsiittiesineitä (3 kpl) ja -iskoksia (2 kpl) sekä yhden rautakuonankappaleen (ruudusta H:6). Eniten kvartseja tuli alueelta E:7-8 - F-G:8 ja

G:5-6 - H:6. Ensimmäinen löytötiheys on yhteydessä kivetyn tulisijan kanssa, jonka ympärillä kvartseja oli runsaimmin (ruudussa E:8 27 kpl).

Ruudun E:8 kivetystä ja ruudun G:8 kiveämättömästä tulisijasta otettiin hiilinäytteet.

Se vähäinen retusointi, mikä esineistössä esiintyy (KM 16861:25, :15 ja :19), sekä kvartsiaineisto yleensä, on luonteeltaan selvästi epineoliittista. Tähän kuvaan sopii hyvin rautakuonan kappale (:14) sekä Carpelanin edellisenä kesänä löytämät kvartsit ja hiiltynyt puunkappale, jota ilmeisesti on työstetty metalliteräisellä esineellä (Carpelan 1965 s. 34).

Vaakituksessa käytetylle kiintopisteelle, pienelle maakivelle, oli lukema koneelta 183. Kp sijaitsee Hietaojan pintaa 1.97 m ylempänä (vaakinnut C.Carpelan 27.6.1964).

AKMEELINKUMMUT 2

Harjun etelärinteelle alueelle, missä Carpelanin toteamat kuusi pyyntikuoppaa sijaitsivat ja mistä hän tekemistään koepuopista oli löydöksiä (kvartsiesineitä ja -iskoskia sekä sädekiviliuske-esineen kappaleita, Carpelan 1965 s. 36) tehnyt - n. 50 m harjun kaakkoispäästä länteen - kaivettiin 24 m²:n laajuinen alue rinteeseen poikki (liitteet 1 ja 2). Rinteeseen jyrkkyys näkyy pintaprofiilista, liite 3.

Maaperä oli kauttaaltaan ohuen (2 - 5 cm) kangasmaahumuksen alla hiekkaa, jonka yläosa oli ruuturivistä H alueen yläosaan asti huuhtoutunutta podsolin kerrostumaa. Tämä "lyijyhiekka"kerros oli alueen yläosassa paksumpaa kuin alempana. Ruuduissa F:5, H:6 ja K:5 havaittiin n. 5 cm turpeen alla hiekkakerroksessa jälkiä alemmasta turvekerroksesta: hiekkaa on valunut ylempää rinteestä alkuperäisen turvekerroksen päälle. Ruuturiveissä F- H n. 15 cm syvällä hiekan alla alkoi hieta-hiesukerros.

Kulttuurikerrosta oli hiekkakerroksen yläosa ("lyijyhiekka"); vain rinteeseen yläosassa (ruuturiveissä O - P) tuli löytöjä vielä tumman hiekkakerroksen yläosasta n. 15 cm:n syvyydelle asti. Ruutujen F:5, H:6 ja K:5 löydöt tulivat alemman turpeen yläpuolelta ja lienevät (ainakin osa niistä) valuneet siten ylempää. Ainoastaan yksi pieni kvartsisirunen (KM 16862:11) löytyi alemman turpeen alta.

Kiinteitä muinaisjäännöksiä ei löytynyt. Huuhtoutuneen kerroksen alaosa oli hieman palomaan punertamaa ruuduissa K - O:6, ruuduissa L-M:6 myös tumman kerroksen yläosa; täällä oli hiekassa jonkin verran hiilimurusia. Paksuimmasta hiiliesiintymästä (ruutu M:6, vaalean, huuhtoutuneen kerroksen alaosa) otettiin näyte mahdollista C₁₄-analyysia varten (KM 16862:47), samoin ruudun K:5 alemmassa turpeessa esiintyneistä hiilimuruista (:49) sekä ruudun N:6 pintaturpeen alapinnasta raaputetuista hiilimuruista (:48); viimeksimainitut hiilet lienevät kuitenkin kulttuurikerrosta nuorempia.

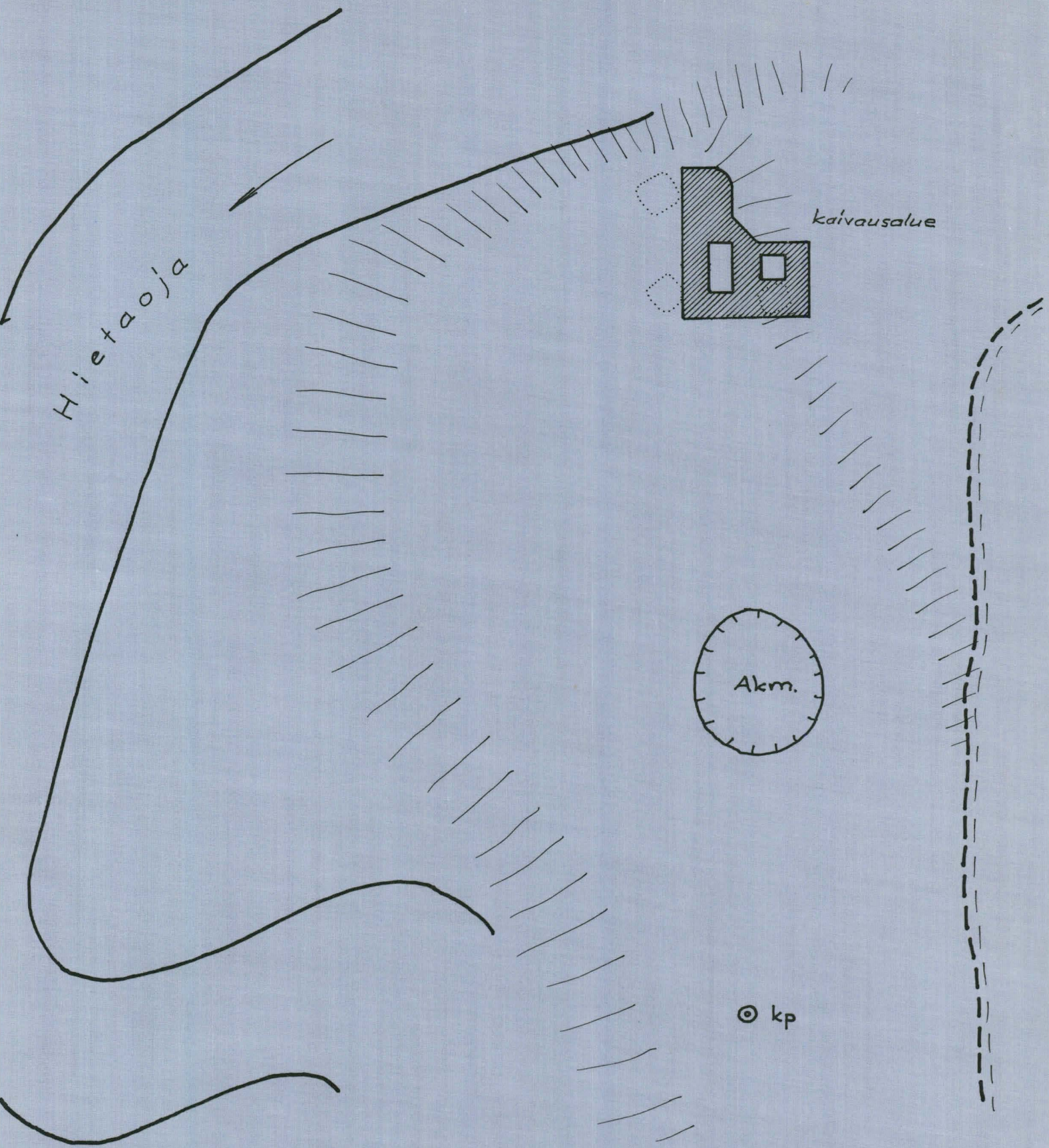
Löydökset olivat täälläkin pelkästään kvartsiesineitä (25 kpl) ja -iskoksia (250 kpl). Rikkain löytöalue oli ruuturivien M-P kohdalla; alempana rinteellä kvartseja oli huomattavasti vähemmän - vain muutama kvartsi ruutua kohti - ja niistäkin, kuten mainittu, osa peräisin ylemmästä.

Kvartsiesineissä esiintyvä retusointi on verrattavissa Akmeelinkummut 1:n epineoliittiseen ikään viittavaan retusointitekniikan tasoon. Tiettyt esinetyypit (kaavin KM 16862:27, kaksiteräinen ns. "talttakaaavin" :31 ja mahdolliset uurriniskuin muodostetut uurtimet :34 ja :39) sekä kvartsiaineuksen tasaisuus ja hyvä laatu antavan aineistolle kuitenkin Akmeelinkummut 1:n kvartsiaineistoa iäkkäämmän leiman. Se eroaa kuitenkin paikallisesti huomattavasti edellisenä kesänä tutkimani Kotakenttä 1:n vastaavasta materiaalista, jonka olen luonnehtinut kivi-kautiseksi (neoliittiseksi, Siiriäinen 1964 s. 3), ja lie-nee tätä nuorempaa.

Kiintopisteenä käytettiin samaa kantoa kuin Carpelan edellisenä kesänä; lukema koneelta sille oli 150. Kp:ttä ei ole vaakittu Hietaojan pintaan.

Viittaukset:

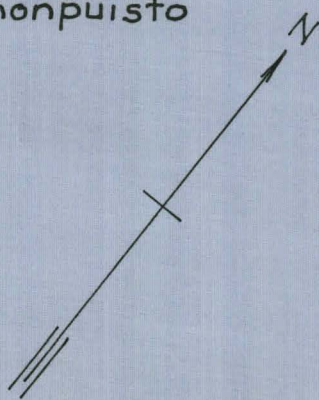
- Carpelan 1965 = C. Carpelan: Lappalaisperäisten muinaisjäännösten inventointi ja tutkimus Som-pion Lapissa kesällä 1964 (tutk. kert. kansat. os:n arkistossa)
- Siiriäinen 1964 = A. Siiriäinen: Sodankylä, Som-pion luonnonpuisto, Kotakenttä 1. Alemman (kivi-kautisen) kulttuurikerroksen kaivaus (kaiv. kert. v:lta 1964 esihist. os:n top. arkistossa).

Sodankylä Sompion luonnonpuisto
Akmeelin kummut 1

A. Siiriäinen 1965
kummun yleiskartta
mittak. 1:200

kertomuksen liite n:o ①

||| suon ja "kovan maan"
raja

○ koekuoppa v.-64 (C. Carpelan)

/// harjun ("Akm.kumpu") reuna

Sodankytä Sompion luonnonpuisto

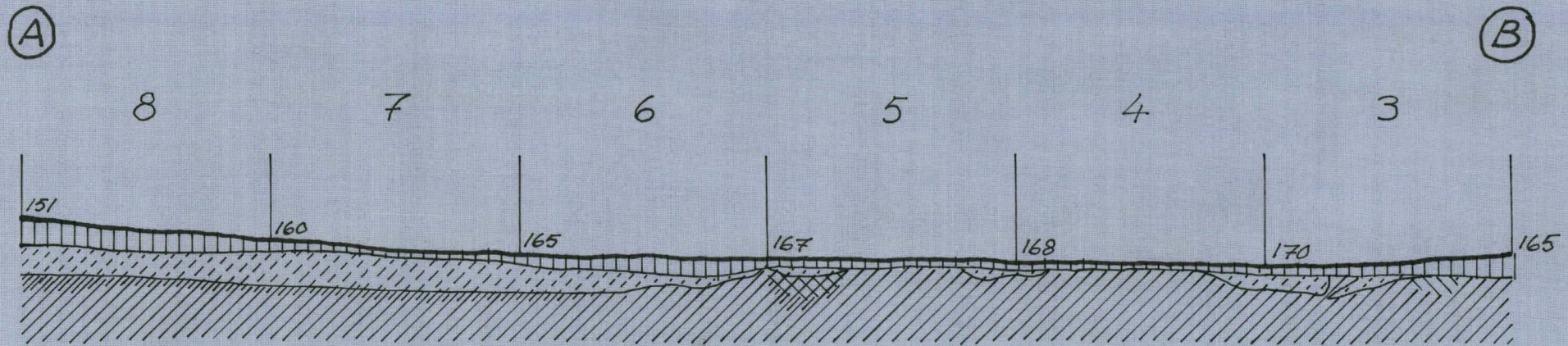
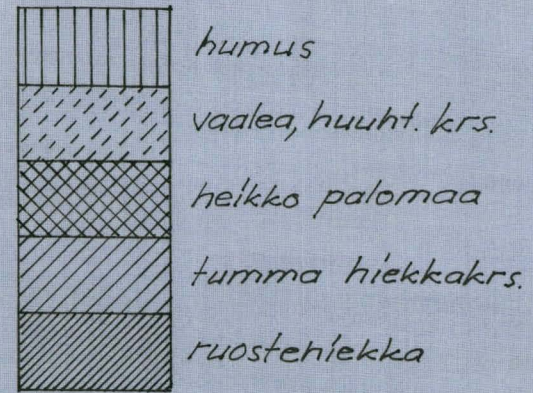
Akmeelin kummut 1

A. Siiriäinen 1965

leikkausprofiili A-B 1:25

kp = 183

kertomuksen liite n:o ③

Sodankylä Sompion luonnonpuisto

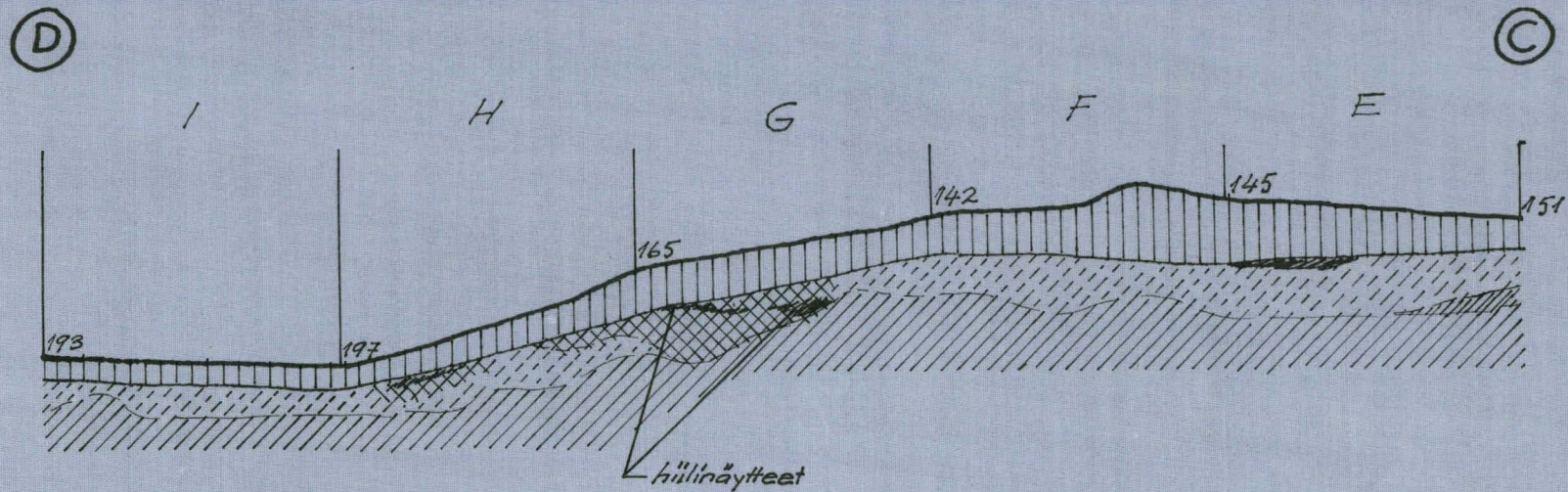
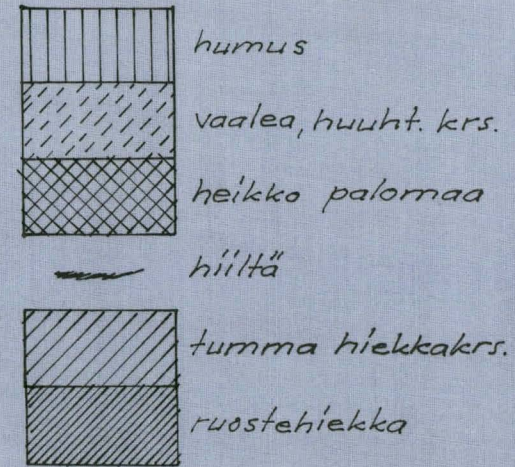
Akmeelin kummut 1

A. Siiriäinen 1965

leikkausprofiili C-D 1:25

kp = 183

kertomuksen liite n:o ④

Sodankylä Sompion luonnonpuisto

Akmeenlin kummut 1

A. Siiriläinen 1965

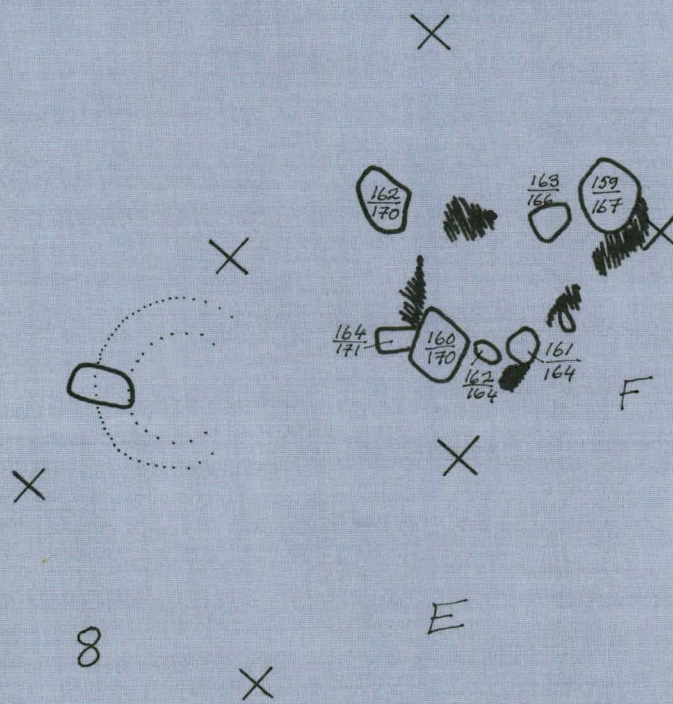
liesi rissa E-F:8 1:25

kp=183

kertomuksen liite n:o ⑤

 hiiltä

 vaalea hietajuoma (vrt. kertomus s.)

Sodankylä Sompion luonnonpuisto

Akmeelin kummut 2

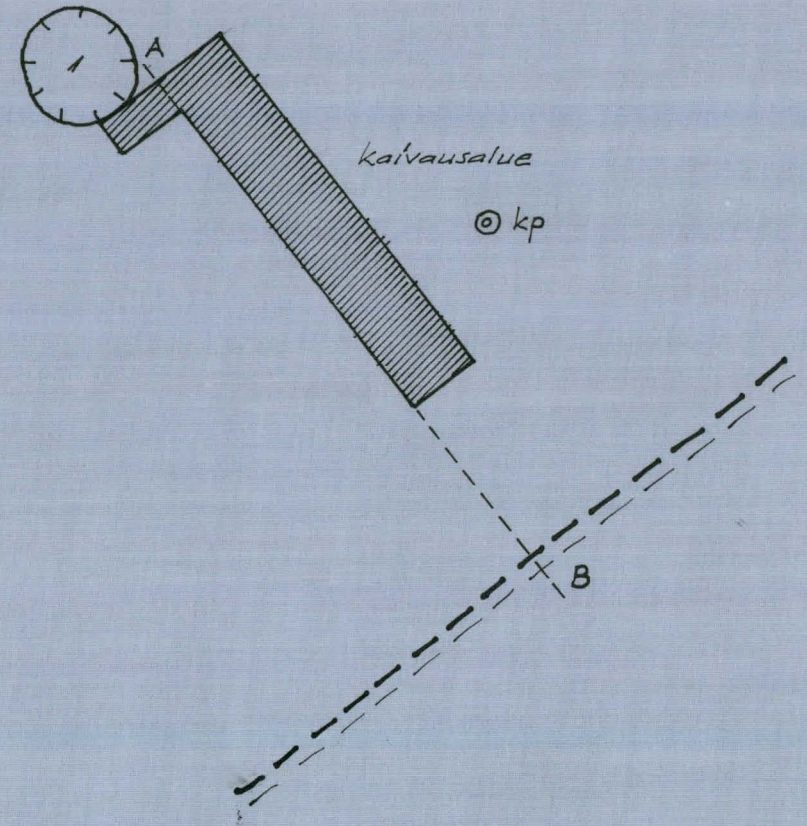
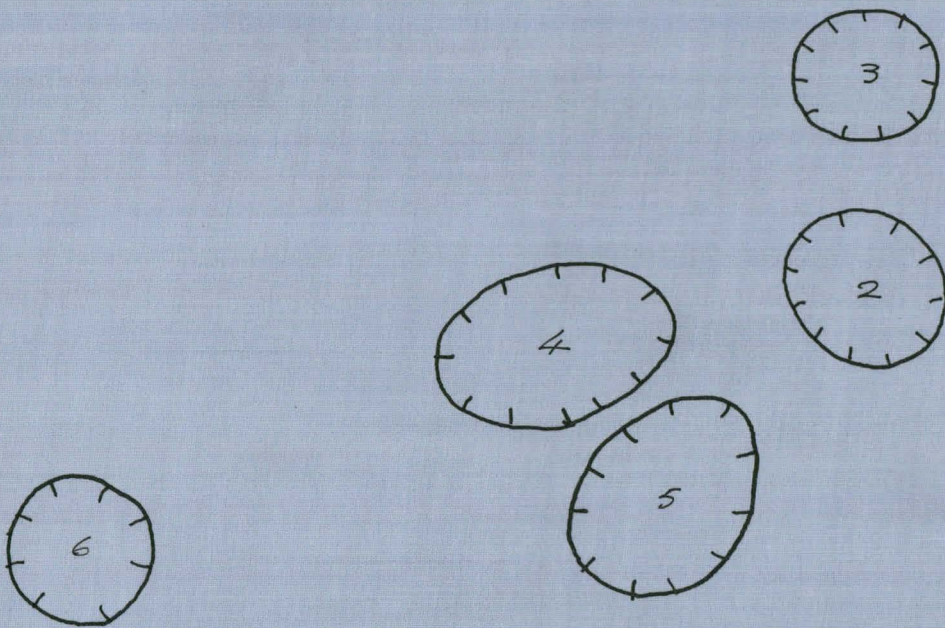
A. Siiriäinen 1965

yleiskartta kummun kuopista ja kaiv. alueesta

mittak. 1:200

kertomuksen liite n:o ①

suon ja "kovan maan" (harju, Akm. kumpu) raja
A---B pintaprofiili (liite 3)

Sodankylä Sompion luonnonpuisto Akmeelin kummut 2

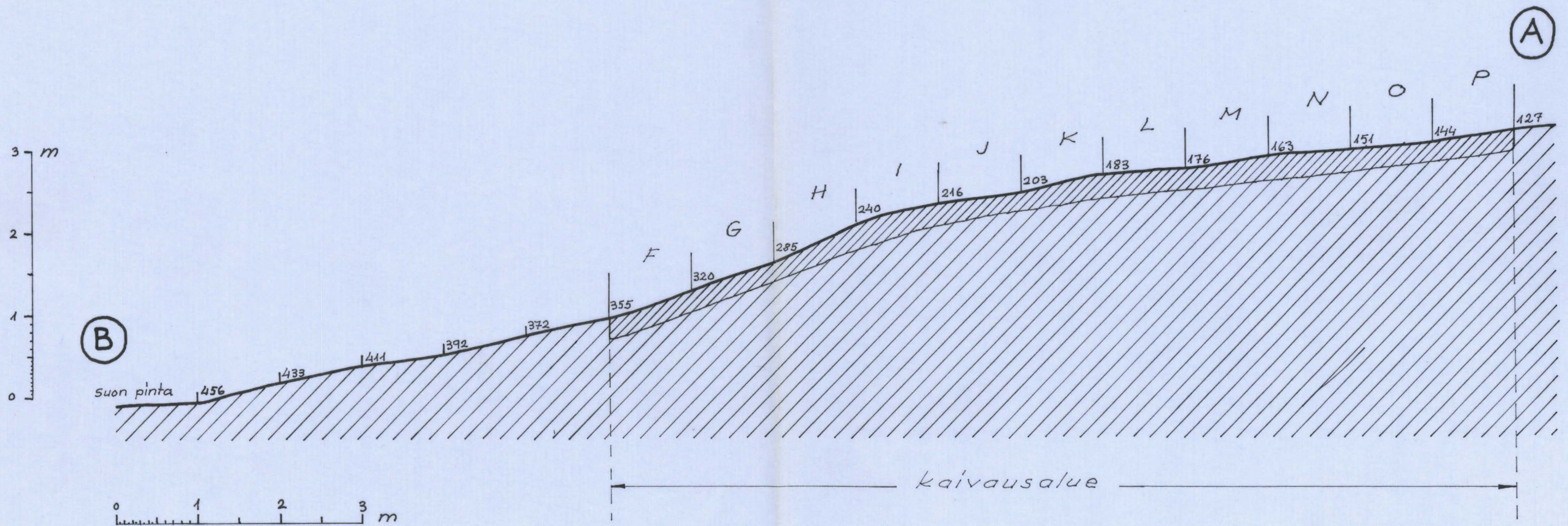
A. Siiriäinen 1965

pintaprofiili A-B (vrt. liite 1)

mittak. 1:50

kp=kanto = 150

kertomuksen liite n:o ③

f. 30969

Kaivaus käynnissä,
kuvattu kaakosta

f. 30970

Ruudun F:8 liesi,
kuvattu suoraan ylä-
käärästä

Katvitaules

f. 30971

f. 30967

Kair. alueen kohta
ennen kaivausta,
kuvattu kaskosta

f. 30968

Sama kuin ed., ku-
vattu kaskosta

Sodankylä Sompion luonnonpuisto Akmeelin kummut 2

f. 30972

f. 30973

Kaivausta aletaan. Kuvattu länsiluoteesta.

f. 30974

Kaivaus meneillään, kuvattu rinteen alapäästä, etelälounaasta